

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Qurbonova Marg'uba</i> O'ZBEK TILI VA TIL SIYOSATI: TARIXIY EVOLYUTSIYA VA ZAMONAVIY OMMALASHTIRISH VOSITALARI	13-15
<i>Polvanov Azim Kuchkarovich</i> AMIR TEMUR QO'SHINIDA HARBIY TA'MINOT VA ASKAR SAFARBARLIGINING MANBALARDA YORITILISHI	16-21
<i>Esnazarova Zulfiya Baltashovna</i> QORAQALPOQLARNING SHAHAR MADANIYATI (1873 – 1924)	22-27
<i>Axmedov Shaxzod Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTONDAGI YOSHLAR TASHKILOTLARI FAOLIYATI TARIXIDAN (1991 – 2017-yillar)	28-36
<i>Mamajonov Alisher, Alisherov Abduvohid</i> IKKINCHI JAHON URUSHI JANG MAYDONLARIDA ANDIJONLIK RAHBAR XODIMLARINING ISHTIROKI	37-43
<i>Mamasaidov Lutfillo Payzullo o'g'li</i> XALQ TA'LIMI SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA HAMKORLIK ALOQALARI	44-47
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> INNOVATIVE APPROACHES TO URBAN PLANNING AND TOURISM INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN NEW UZBEKISTAN (CASE STUDY OF INDIA'S EXPERIENCE)	48-52
<i>Esanova Nilufar</i> 1991-2024 YILLARDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANOAT SOHASIDA HAMKORLIGI: NATIJALAR VA ISTIQBOLLAR (HINDISTON VA XITOIY MAMLAKATLARI MISOLIDA)	53-56
<i>Abdug'aniyev Bekzod Abduvali o'g'li</i> O'ZBEK XONLIKLARI VA USMONLI DAVLATI HUKMDORI SULTON SULAYMON O'RTASIDAGI SIYOSIY ALOQALAR	57-64
<i>Xudoyberdiyev Axrorboy Nabi o'g'li</i> HUDUDIIY YONDASHUV ASOSIDA YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA	65-70
<i>Zokirjanov Mirzohid Shuxrat o'g'li</i> XIX ASRNING IKKINCHI YARMI – XX ASR BOSHLARIDA BOKU NEFT SANOATINING ROSSIYA IQTISODIIY HAYOTIDA TUTGAN O'RNI	71-74
<i>Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA TOSHG'UZOR-BOYSUN-QUMQO'RG'ON TEMIR YO'LINING QURILISHI VA UNING IJTIMOYIY-IQTISODIIY AHAMIYATI	75-80
<i>O'rmonov Husniddin Baxriddin o'g'li</i> ULUG' VATAN URUSHINING DASTLABKI YILLARIDA O'ZBEKISTON SANOATI	81-88

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Urdushev Xamrakul, Sirojiddin Eshanqulov

MEVA-SABZAVOTCHILIK KLASSTERLARI:

EKSPORTGA YO'NALTIRILGAN RIVOJLANISH 89-98

Maxammadaliyeva Muslimaxon Sherali qizi

MOBIL ILOVALAR ORQALI XIZMAT KO'RSATISH:

QULAYLIKMI YOKI NAZORAT VOSITASIMI? 99-104

Xakkulov Akbar Uralovich

MARKAZIY BANK FOIZ SIYOSATINING BANKLARNING FOIZ RISKIGA TA'SIRI 105-111

Amonov Mehridin Oromiddinovich

TADBIRKORLIK FAOLIYATINI BOSHQARISHDA RAHBARLIK USLUBI:

AVTOKRATIK RAHBARLAR 112-117

Ismoilova Dilfuza Ibodullayevna

HUDUDLARDA AHOLI SALOMATLIGINI TA'MINLANGANLIK DARAJASINI

BAHOLASH USULLARI VA MEZONLARI 118-125

Yangiboyev Rustam Berdiyarovich

TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIGINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI 126-131

Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich

DXSH LOYIHALARIDA INVESTITSION KRAUDFANDING MODELIDAN

FOYDALANISH ORQALI INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISH VA UNI TURISTIK

XIZMATLAR KO'RSATISH SOHASIDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI 132-143

Eshqobilova Nigoraxon, Qurbonova Safiyabonu

DAVLAT BUDJETINING DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING

NAZARIY ASOSLARI 144-150

Umronov Eldorbek Sodirovich

HUDUDLARDA INNOVATSION XIZMATLAR TURLARI RIVOJLANISHINING

EKZOGEN VA ENDOGEN OMILLARI, ULAR TASNIFI VA KO'RSATKICHLARI 151-159

Turgunov Jasurbek, Siddikova Farangiz

OPPORTUNITIES AND PROSPECTS FOR DEVELOPING A GREEN ECONOMY

IN UZBEKISTAN 160-172

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ahmedova Dilrabo

YOSHLARNING MA'NAVIY-AXLOQIY QIYOFASINING SHAKLLANISHIGA TARIXIY

JARAYONLARNING TA'SIRI 173-177

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna

NAQSHBANDIYLIKDAGI MUROSA FALSAFASIGA OID QARASHLARINING

FALSAFIY TAHLILI 178-184

Kurbonaliyev Ural Xatamovich

ZAMONAVIY AXLOQIY INQIROZ SHAROITIDA ABU MUHAMMAD ABDULLOH

DORIMIY MEROSINING YOSHLAR MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISHDAGI ROLI 185-189

Soipova Mavjuda Karimjanovna

FAZL IBN AHMAD TA'LIMOTIDA BILISH MASALASI 190-194

<i>Jabborova Saodat Sattorovna</i> MA'NAVIYAT DAVLAT VA JAMIYAT RIVOJLANISHINING ASOSI	195-198
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTER FALSAFIY QARASHLARIDA FRANSIYADA AGRAR MUNOSABATLAR TAHLILI	199-204
<i>Olimova Moxinur Ravshanbek qizi</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA MA'NAVIYATNING O'RNI	205-208
<i>Usarkulov Oybek</i> O'ZBEKISTON VA JANUBIY KOREYA O'RTASIDAGI MADANIY, ILMIY-TEXNIKAVIY ALOQALARNING IJTIMOIIY AHAMIYATI	209-214
<i>Majidov Sodiqjon Sadullayevich</i> IJTIMOIY ZIDDIYATLAR VA IJTIMOIIY FALSAFIY TALQINLAR	215-218
<i>Абдуллаева Икбола Мохировна</i> КНИГА – КАК ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ ВИДОВ ИСКУССТВА – ИСКУССТВО СЛОВА	219-226
<i>Yusupova Ranoxon Tolibjonovna</i> MUHANDISLIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY- FALSAFIY OMILLARI	227-230
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> GLOBAL MEHNAT BOZORIDA SOFT SKILLS VA IJTIMOIIY ONGNING STRATEGIK INTEGRATSIYASI	231-235
<i>Rustamov Ramz Rizoqulovich</i> DESTRUKTIV TARG'IBOT TA'SIRIDAN HIMOYALANISHDA TANQIDIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH AHAMIYATI	236-240
<i>Aslanov Said Karimovich</i> TIZIMLI YONDASHUV VA BOSHQARUV FAOLIYATING O'ZORO ALOQADORLIGI	241-244
<i>G'aniyev Elbek Abdizoitovich</i> YOSHLARDA AXLOQIIY INQIROZ KUCHAYISHIDA OMMAVIIY AXBOROT VOSITALARINING ROLI	245-248
<i>Bozarov Dilmurod Mirzarasulovich</i> SINERGETIKANING ONTOLOGIK MUAMMOLARNI HAL ETISHDAGI O'RNI	249-252
<i>Ochilova Nigora Ruzimuratovna</i> GLOBAL MUAMMOLARNI BARTARAF ETISHDA XALQARO KUCHLAR BIRLASHUVINING AHAMIYATI	253-258
<i>Azimov Ozod Mamatkulovich</i> YOSHLARDA EKOESTETIK DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI	259-264
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdamovna</i> TARIXIIY MANBALARDA YOSH MUTAXASSISLARNI RIVOJLANTIRISH HAQIDAGI QARASHLAR	265-271
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Мамбетов Сердар Ахмедович</i> СПОСОБЫ ПЕРЕВОДА РУССКИХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ НА КАРАКАЛПАКСКИЙ ЯЗЫК	272-280

<i>Qurbanova Hilola Maqsadbek qizi</i> PRACTICAL NEEDS' ANALYSIS OF SOME BILINGUAL STUDENTS	281-288
<i>Rakhmonova Yulduz Khusanovna</i> A HETEROGENEOUS LEGACY: EXAMINING HEMINGWAY'S STYLE IN HIS LATER YEARS	289-295
<i>Yakubova Nilufar Egamberganovna</i> ESKI O'ZBEK TILIDA TAF'IL QOLIPLI O'ZLASHMALAR	296-301
<i>Sadullayeva Muxlisa Xamrayevna</i> ZAMONAVIY O'ZBEK HIKOYALARIDA BADIY KONFLIKT MASALASI	302-307
<i>Shomurodova Shahlo, Axmedjanova Farida</i> MARGARET DRABBLING "THE MILLSTONE" ASARIDAGI NOYOB KO'RINISH	308-311
<i>Nazarov Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF THE STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF ENGLISH AND UZBEK WORD COMBINATIONS	312-315
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> HAQORAT VA TAHDIDLAR BILAN BOG'LIQ DA'VOLARNI SUD-LINGVISTIK EKSPERTIZADAN O'TKAZISH ALGORITMI	316-325
<i>Файзуллина Наргиза Дамировна</i> СОВРЕМЕННЫЕ СИНОНИМЫ И ТЕРМИНЫ КОМПЬЮТЕРНО-ИГРОВОГО СЛЕНГА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	326-331
<i>Sodiqova Dinora Ilhom qizi</i> ANALYSIS OF PRINCIPLES OF CONVEYING FEELINGS CONCERNING LITERARY TRANSLATION	332-337
<i>Nazimova Himmatoy</i> "DEV" VA "YALMOG'IZ" OBRAZI ETIMOLOGIYASI, KELIB CHIQISHI VA MADANIY ILDIZLARI TAHLILI	338-342
<i>Arziqulova Xurshida, Mustanova Shohista</i> SHARQ VA G'ARB DRAMATURGIYASI: MADANIY ALOQALAR VA ILHOM MANBALARI	343-348
<i>Azizova Feruza Rejaveliyevna</i> TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION G'OYALAR VA TEXNOLOGIYALARNI JORIY QILISH ZAMONAVIY TA'LIMNING BOSH STRATEGIYASI	349-353
<i>Agzamova Gulrux Ravshan qizi</i> XITOIY TILIDAGI MUHOJAAT ATAMALARINING UMUMIY VA XUSUSIY BELGILARI	354-358
<i>Sherkulov Sardor Komilovich</i> SOCIAL PROBLEMS IN THE WORKS OF THOMAS HARDY: AN INVESTIGATION OF CLASS INEQUALITY, GENDER AND INDUSTRIALIZATION	359-364
<i>Rasulov Zubaydullo, G'ayratova Oybegim</i> DISKURS — LINGUAPRAMAGMATIK YONDASHUV OBYEKTI SIFATIDA	365-368
<i>Bozorova Umida Qilichovna</i> BADIY KIRITMALARNI ROSSIYADA O'RGANILISHI	369-372
<i>Nuriddinova Huriyat Baxtiyorovna</i> TOPISHMOQLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	373-376

Mamadiyeva Hilola

TAOM NOMLARINING TARJIMA JARAYONIDA MADANIY TAFOVUTLARNING

TA'SIRI 377-384

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Abdullayeva Nodira Odil qizi

OILAVIY (MAISHIY) ZO'RAVONLIK OMILLARI MAJMUASI 385-393

Jo'raqulov Javohir Musoqul o'g'li

TOVLAMACHILIK JINOYATINI AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN

FOYDALANIB SODIR ETISH AMALIYOTI: MUAMMO VA YECHIMLAR 394-399

Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li

YER OSTI SUVLARINI MUHOFAZA QILISH VA ULARDAN FOYDALANISHNING

PREDMETI VA USULLARI 400-407

Утебаев Саламат, Калбаева Эльдора

ВОПРОСЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЕ

ХУЛИГАНИЯ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 408-413

Nuriddinov Ismoil O'lmas o'g'li

BURHONUDDIN MARG'INONIYNING "HIDOYA" ASARIDA JINOYAT VA JAZO

MUVOZANATIGA OID AYRIM MASALALAR 414-420

Jabbarova Yulduz Ibrohim qizi

SUN'IY INTELLEKTNING NOTO'G'RI XULOSALARI (GALLYUTSINATSIYALAR):

MOHIYATI, SABABLARI VA HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ZARURATI 421-432

Burxonov Shahzod Burxon o'g'li

XALQARO MEHNAT STANDARTLARI VA MEHNAT SHAROITLARINI

TARTIBGA SOLISH 433-438

Avezov Umidjon Toshpulatovich

O'ZBEKISTONDA KASABA UYUSHMALARI FAOLIYATINING RIVOJLANISH

BOSQICHLARI TAHLILI 439-446

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Максудов Улугбек Курбанович

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОСТИ

СТУДЕНТОВ В ИННОВАЦИОННЫХ И СТАРТАП-ПРОЕКТАХ

В УСЛОВИЯХ МИРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 447-453

Lutfillayev Maxmud, Egamberdiyeva Feruza

SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI, TARIXI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI 454-458

Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich

O'QUV FAOLIYATI TAMOIYILLARIDA INTEGRATIV VA SINERGETIK YONDASHUVLAR 459-463

Jamolova Gulbadanbegim, Muhammadiyeva Elmera

TALABALARDA TAHLILIIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK

ASOSLARI 464-468

Mamajanov Raxmatilla Yakubjanovich

TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN KOMPLEKS

FOYDALANISHNING METODIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 469-478

<i>Ishonkulov Ashraf Kurbonkulovich</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA TA'LIM JARAYONIDA INFORMAL TA'LIM YONDASHUVDAN FOYDALANISH ZAMONAVIY PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	479-484
<i>Esboganova Baxit Daribayevna</i> UMUMTA'LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARGA AMALIY MASHG'ULOTLAR OLIB BORISH METODIKASI	485-490
<i>Kamalova Dilnavoz, Amurillayeva Munira</i> TEKNOLOGIYA DARSLARINI O'TISHDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI	491-495
<i>Абдуллаева Дилдора Улугбековна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРАВОВЫХ ДИСЦИПЛИН В ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗАХ	496-503
<i>Xamidova Zaynura Ramazonovna</i> STEAM TA'LIM TEKNOLOGIYASINING TA'LIM JARAYONIDA QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHIDA PEDAGOGIK MUAMMOLAR	504-508
<i>Mustayeva Guldora, Mustayeva Guliston</i> SCIENTIFIC FOUNDATIONS OF REFLECTION MECHANISMS IN PEDAGOGICAL ACTIVITY	509-514
<i>Avazova Munisa</i> TA'LIM DIZAYNIDA O'QUVCHILARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISH: GAMIFIKATSIYA VA INTERAKTIV METODLARNING TA'SIRI	515-517
<i>Abdullayeva Mohigul, Fazlitdinov Muhammadali</i> SUN'IY INTELLEKT VA AXBOROT TEKNOLOGIYALARINING XXI ASRDAGI ROLI HAMDA ULARNING TURLI SOHALARGA TA'SIRINI O'RGANISH	518-521
<i>Urinova Dilbar Abdusamat qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM FAOLIYATINI MODERNIZATSIYA QILISHDA TARBIYACHILARNING OTA-ONALAR BILAN ISHLASHINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI	522-526
<i>Turdaliyeva Qizlarxon Ilhomjon qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILI O'QITISHNING FUNKSIONAL YONDASHUV METODLARI	527-532
<i>Baratov Jo'raqo'zi Shukurjon o'g'li</i> BO'LAJAK MUHANDISLARNI TAYYORLASHDA AMALIY MASHG'ULOTLARDA NOSTANDART TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISH METODIKASI	533-539
<i>Suvanova Gulbaxor Baxromovna</i> KO'P MILLATLI MAKTABLARDA MADANIYATLARARO KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR	540-543
<i>Qarshiyeva Muborak, Karshiyev Jaxongir</i> BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING LINGVISTIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH ORQALI XALQARO BAHOLASH DASTURLARI (PIRLS)GA TAYYORLASH USULLARI	544-547
<i>Djurayeva Nargis Narkulovna</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASIDA O'QUVCHILARDA NAFOSAT TARBIYASINING O'RNI	548-552

<i>Otabayev Iskandar Abdug'aniyevich</i> KREDIT-MODUL TIZIMI ORQALI O'QUV REJALARINI ISHLAB CHIQISH VA ULARNI AMALIY TATBIQ ETISH BOSQICHLARI	553-562
<i>Bozorov Zokir, Ravshanova O'g'ilshod</i> BO'LAJAK MATEMATIKA FAN O'QITUVCHILARINING PLANIMETRIYA BO'YICHA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA TALABALAR MUSTAQIL ISHLARINING ROLI	563-568

Received: 15 April 2025

Accepted: 1 May 2025

Published: 10 May 2025

Article / Original Paper

USING INFORMAL EDUCATION APPROACHES IN THE EDUCATIONAL PROCESS UNDER CONDITIONS OF GLOBALIZATION AS A CONTEMPORARY PEDAGOGICAL ISSUE

Ishonkulov Ashraf Kurbonkulovich

Independent Researcher at Samarkand State Institute of Foreign Languages

Abstract. In the conditions of globalization the requirements to the educational system on realization of principles of lifelong learning and professional development are increasing. This article analyzes the significance of informal education approach in the educational system of Uzbekistan and the issues of its integration into the educational process. Based on the analysis of existing scientific sources, the interrelation of formal and informal education is revealed, as well as the role and opportunities of informal learning in the modern information society. The results of the study show that the use of informal approach contributes to increasing students' interest in learning, developing independent learning skills and training competitive personnel in the context of globalization. In addition, the article develops specific recommendations for the education system of Uzbekistan, ensuring the interrelation of theoretical and practical aspects.

Keywords: globalization, informal education, non-formal education, formal education, lifelong learning, pedagogical approach, educational process, education system of Uzbekistan, information society, experiential learning.

GLOBALLASHUV SHAROITIDA TA'LIM JARAYONIDA INFORMAL TA'LIM YONDASHUVDAN FOYDALANISH ZAMONAVIY PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Ishonkulov Ashraf Kurbonkulovich

Samarqand davlat chet tillar instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Globallashuv davrida ta'lim tizimi oldida hayot davomida o'rganish va uzluksiz malaka oshirish talablari kuchaymoqda. Ushbu maqolada O'zbekiston ta'lim tizimida informal ta'lim yondashuvining ahamiyati va uni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish masalalari tahlil qilinadi. Mavjud ilmiy manbalarga tayangan holda, formal va informal ta'limning o'zaro bog'liqligi, zamonaviy axborot jamiyatida informal ta'limning roli va imkoniyatlarini yoritiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, informal yondashuvdan foydalanish o'quvchilarning ta'limga qiziqishini oshirishi, mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantirishi va globallashuv sharoitida raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga xizmat qilishi aniqlangan. Shuningdek, maqolada O'zbekiston ta'lim tizimi uchun aniq tavsiyalar ishlab chiqilib, nazariy va amaliy jihatlar uyg'unligi ta'minlangan.

Kalit so'zlar: globallashuv, informal ta'lim, norasmiy ta'lim, rasmiy ta'lim, umrbod ta'lim, pedagogik yondashuv, ta'lim jarayoni, O'zbekiston ta'lim tizimi, axborot jamiyati, tajribaviy o'rganish.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I5Y2025N77>

Kirish. Globallashuv jarayoni jamiyatning barcha sohalariga jadal ta'sir ko'rsatmoqda. Ta'lim tizimi ham bundan mustasno emas. Zamonaviy axborot va bilimlar oqimi sharoitida inson kapitaliga qo'yiladigan talablar tobora ortib bormoqda. An'anaviy rasmiy ta'lim (ya'ni maktab va oliy ta'lim muassasalaridagi o'qitish) o'ziga xos cheklovlarga ega bo'lib, tez o'zgarayotgan dunyoda barcha zarur bilim va ko'nikmalarni yetkazib berishga har doim ham

ulgurmasligi mumkin [1]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, bugungi kunda inson egallaydigan bilim va ko'nikmalarning katta qismi aynan formal bo'lmagan muhitlarda shakllanmoqda. Turli manbalarga ko'ra, ko'plab o'quv jarayonlari aynan an'anaviy ta'limdan tashqarida yuz bermoqda [2]. Shu sababli, ta'lim jarayonida informal yondashuvdan foydalanish muammosi dolzarb pedagogik masalaga aylangan.

Muammoning dolzarbliigi. Informal ta'lim – shaxsning kundalik hayoti davomida rasmiy ta'lim dasturlari va muassasalariga bog'liq bo'lmagan holda bilim hamda ko'nikmalarni egallashidir [3]. Globallashtirilgan axborot jamiyatida internet, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar orqali o'qish, shuningdek, oilaviy va jamoat muhitlarida o'rganish imkoniyatlari tobora kengaymoqda. Natijada yoshlar va kattalar maktab yoki universitetlardan tashqarida ham ulkan bilim resurslariga ega bo'lmoqdalar. Ammo rasmiy ta'lim tizimi va informal ta'lim o'rtasidagi tafovutni bartaraf etish, ularni bir-birini to'ldiruvchi tarzda qo'llash masalasi hali to'liq yechimini topmagan. O'zbekistonda bu masala ayniqsa dolzarbdir, chunki mamlakat ta'lim tizimi jadal islohotlar bosqichida bo'lib, umr bo'yi ta'lim (lifelong learning) konsepsiyasini keng joriy qilishga intilmoqda [4].

2020-yilda qabul qilingan yangi tahrirdagi «Ta'lim to'g'risida»gi qonunda ilk bor rasmiy, norasmiy va informal ta'lim tushunchalari huquqiy jihatdan e'tirof etildi [5]. Bu esa O'zbekistonda informal ta'limga davlat darajasida e'tibor kuchayayotganidan dalolat beradi va shu bilan birga, bu ta'lim shaklini amaliyotga tatbiq etish bo'yicha aniq yechimlarni talab qiladi.

Tadqiqotning maqsadi va ahamiyati. Mazkur tadqiqotning maqsadi – zamonaviy globallashtirish sharoitida ta'lim jarayonida informal yondashuvdan foydalanishning nazariy asoslari va amaliy ahamiyatini tahlil qilish hamda shu asosda O'zbekiston ta'lim tizimi uchun tegishli tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir. Tadqiqot natijalari nafaqat nazariy jihatdan (ta'lim jarayonining mazmunini kengroq tushunish), balki amaliy jihatdan ham (o'quv dasturlarini takomillashtirish, pedagoglar malakasini oshirish va boshqalar) katta ahamiyatga ega bo'lishi kutilmoqda. Informal ta'lim bo'yicha xalqaro tajriba va ilmiy ishlanmalarni o'rganish orqali ushbu maqola O'zbekiston sharoitida mazkur yondashuvdan samarali foydalanish imkoniyatlari hamda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan to'siqlarni yoritib beradi.

Nazariy qism. Informal ta'lim tushunchasi pedagogika nazariyasida rasmiy va norasmiy ta'lim shakllari bilan bir qatorda ko'rib chiqiladi. Rasmiy ta'lim qat'iy tuzilgan o'quv rejalariga asoslangan, ma'lum o'quv muassasalarida olib boriladigan hamda davlat tomonidan e'tirof etilgan sertifikat yoki diplom bilan yakunlanadigan jarayon sifatida talqin etiladi. Informal ta'lim esa yaratuvchanlikka imkon beradigan, institutsional tuzilmadan tashqarida amalga oshiriladigan, erkin va moslashuvchan o'rganish shaklidir. UNESCO tomonidan berilgan ta'rifga ko'ra, informal ta'lim kundalik hayot faoliyati davomida sodir bo'lib, ko'pincha o'quvchi tomonidan ongli ravishda rejalashtirilmagan, tizimsiz va spontan tarzda kechishi mumkin [3]. Boshqacha aytganda, informal ta'lim shaxsning oilaviy muhitda, ish joyida, jamoada va bo'sh vaqt davomida – istalgan vaqtda va joyda amalga oshiriladigan o'z-o'zini rivojlantirish jarayonidir. Masalan, o'quvchi mustaqil ravishda kitob o'qish, hujjatli film tomosha qilish yoki tajribalar o'tkazish orqali yangi bilimlarni egallashi informal ta'lim shakliga misoldir.

Nazariy jihatdan rasmiy va informal ta'limni bir-biriga qarama-qarshi kategoriyalar sifatida emas, balki uzluksiz ta'lim jarayonining o'zaro bog'liq qutblari sifatida qarash lozim. Pedagog olimlar ta'kidlaganidek, har qanday o'rganish jarayoni sof shaklda „formal“ yoki „informal“ bo'lmaydi – aksincha, ular o'zaro bir-birini to'ldirib, uzluksiz ta'lim spektrini hosil

qiladi [3]. Misol uchun, maktabdagi rasmiy ta'lim jarayonida o'quvchilar o'z tajribalariga va qiziqishlariga asoslanib qo'shimcha ma'lumotlarni mustaqil ravishda informal shaklda o'zlashtirishlari mumkin. Shu sababdan zamonaviy pedagogik nazariyalarda „umr bo'yi ta'lim“ (lifelong learning) konsepsiyasi ilgari surilmoqda. Bu konsepsiyaga ko'ra, inson hayoti davomida rasmiy, norasmiy va informal ta'lim shakllari bir-biri bilan uzviy bog'liq holda kechadi. O'zbekiston Respublikasining „Ta'lim to'g'risida“gi qonunida ham „umr bo'yi ta'lim olish“ prinsipi asosiy tamoyillardan biri sifatida belgilangan bo'lib, unda kattalar ta'limi va informal o'rganish jarayonlarining ahamiyati ta'kidlangan [4].

Informal ta'lim yondashuvining nazariy asoslarini tajribaviy ta'lim (experiential learning) va ijtimoiy-madaniy ta'lim nazariyalari bilan bog'lab tushuntirish mumkin. Tajribaviy ta'lim nazariyasida (masalan, D. Kolb tomonidan ilgari surilgan nazariya) shaxsning bevosita o'z tajribasi bilimlarni shakllantirishning asosiy manbai hisoblanadi. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy nazariyasiga ko'ra esa, ta'lim jarayoni ijtimoiy muhit – oila, tengdoshlar va jamoalar orqali amalga oshiriladi. Ushbu nazariy yondashuvlar informal ta'limning pedagogik va psixologik mexanizmlarini ochib beradi. Masalan, bola oilada kundalik faoliyatlarni kuzatish va takrorlash orqali ko'nikmalar hosil qiladi yoki internetdagi turli jamoalar orqali yangi bilimlarni o'zlashtiradi. Xulosa qilib aytganda, informal ta'lim nazariy jihatdan insonning tabiiy o'rganish jarayonlarini aks ettiradi va uni to'g'ri anglash orqali rasmiy ta'lim tizimini boyitish mumkin.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Mavzuga oid xalqaro va mahalliy ilmiy manbalar tahlili informal ta'limning ahamiyati tobora ortib borayotganini ko'rsatmoqda. Tadqiqotlarning ko'pchiligi inson bilimlarining katta qismi formal ta'lim tizimidan tashqarida shakllanishini ta'kidlaydi. Jumladan, A. Rogers o'z tadqiqotlarida ta'lim jarayonini „aysberg“ metaforasi orqali ifodalab, uning suv ustida ko'rinadigan qismi – formal ta'lim, ostida esa katta hajmli informal o'rganish jarayoni mavjudligini qayd etadi [2]. Bu metafora shuni anglatadiki, maktab va universitetlarda beriladigan rasmiy bilimlar ko'lam cheklangan bo'lib, inson shaxsini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydigan oilaviy tarbiya, kasbiy faoliyat va kundalik tajribalar kabi informal ta'lim shakllari muhim ahamiyatga ega. Williams ta'kidlaganidek, inson egallaydigan bilimlarning ko'p qismi maktab va oliy o'quv yurtlaridan tashqarida, ta'lim muassasalaridan mustaqil ravishda sodir bo'ladi. Bu esa informal ta'lim shakllarini o'rganish va ulardan samarali foydalanish muhimligini tasdiqlaydi.

Ko'plab tadqiqotlar informal ta'limning afzalliklariga ham e'tibor qaratgan. Xususan, informal muhitda o'rganish o'quvchilarning o'z o'quv jarayonlarini boshqarish imkoniyatlarini oshirib, ularning o'qishga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasini kuchaytiradi. Misol uchun, Kanadada o'tkazilgan tadqiqot natijalari ko'rsatishicha, maktabdan tashqari to'garaklar, onlayn kurslar kabi informal ta'lim shakllarida qatnashgan o'quvchilar an'anaviy darslarga qaraganda ko'proq faollik va qiziqish namoyish etganlar [1]. Buning sababi shundaki, informal ta'lim muhitida o'quvchilar o'zlari uchun qiziq bo'lgan mavzularni tanlashlari, ularni o'z tezligida o'rganishlari va ijodiy yondashuvlarni qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shunday qilib, informal ta'lim o'quvchini passiv bilim iste'molchisidan faol bilim yaratuvchiga aylantiradi.

Shu bilan birga, adabiyotlarda informal ta'lim imkoniyatlaridan foydalanishda yuzaga keladigan muammolar ham qayd etilgan. Formal va informal ta'lim o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash bugungi pedagogikaning dolzarb vazifalaridan biridir. Jumladan, M. Johnson va D. Majewska tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda informal ta'lim orqali olingan ko'nikmalar

maktab dasturlarida ko'pincha yetarlicha e'tiborga olinmasligi ta'kidlangan. Tadqiqotchilar ushbu holatni „o'quv dasturlari tafovuti“ deb atashadi va uning oldini olish uchun ta'lim dasturlarini o'quvchilarning maktab va maktabdan tashqaridagi barcha o'quv tajribalarini hisobga olib qayta ko'rib chiqishni tavsiya qiladilar. Shu nuqtai nazardan, ba'zi mamlakatlar o'z ta'lim siyosatlarida norasmiy va informal o'qish natijalarini tan olish (recognition) mexanizmlarini joriy qilgan. Xususan, OECD (Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti) 2010-yilda norasmiy va informal ta'lim natijalarini tan olish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqqan bo'lib, bunda kasbiy sertifikatlar va imtihonlar orqali insonlarning maktabdan tashqarida egallagan ko'nikmalarini tasdiqlash tartiblari nazarda tutilgan [3].

O'zbekistonda informal ta'lim masalasi asosan kattalar ta'limi va kasbiy malakani oshirish yo'nalishlarida o'rganilgan. So'nggi yillarda dissertatsiya va maqolalarda malaka oshirish jarayonlarini informal ta'lim orqali takomillashtirish usullari (masalan, Dadaeva N. tadqiqotlari) yoritilgan. Ammo umumta'lim maktablari va oliy ta'lim tizimida informal yondashuvdan foydalanish mavzusi hali yetarlicha tadqiq qilinmagan. Shu sababdan, mazkur tadqiqot ushbu bo'shliqni to'ldirishga, xalqaro tajribani O'zbekiston sharoitiga moslashtirish orqali yangi bilimlarni shakllantirishga intiladi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, globallashtirish sharoitida O'zbekiston ta'lim tizimida informal ta'lim yondashuvining afzalliklari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar kompleks tarzda ko'rib chiqiladi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, informal ta'lim zamonaviy pedagogikaning muhim qismi hisoblanib, uning imkoniyatlari haqida keng bilim bazasi shakllangan. Tadqiqotlarda informal ta'limning afzalliklari bilan birga uni rasmiy ta'lim tizimiga integratsiya qilishdagi muammolar ham qayd etilgan. Mazkur tadqiqot O'zbekistondagi mavjud ijtimoiy-madaniy sharoitlarni hisobga olib, informal ta'limdan samarali foydalanish bo'yicha yangi ilmiy tavsiya va mulohazalarni ilgari suradi.

Muhokama va natijalar. O'zbekiston ta'lim tizimida informal ta'lim yondashuvini samarali joriy qilish uchun quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

- Ta'lim dasturlarini boyitish: Maktablar va oliy o'quv yurtlari o'quv rejalariga o'quvchilarning mustaqil va ijodiy faoliyatlarini rag'batlantiruvchi amaliy mashg'ulotlarni qo'shishlari lozim. Masalan, loyiha asosida o'qitish, ilmiy tadqiqot ishlari va ijodiy topshiriqlar orqali o'quvchilarning darsdan tashqari mustaqil bilim olishga qiziqishini oshirish mumkin. Bu esa informal ta'lim elementlarini rasmiy ta'lim jarayoniga integratsiya qilib, o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga tayyorlaydi.

- Raqamli texnologiyalardan foydalanish: Hozirgi zamonda internet va raqamli platformalar informal ta'limning asosiy manbalari hisoblanadi. Ta'lim muassasalari o'quvchilarning onlayn kurslar, vebinarlar, ta'limiy videolar va virtual laboratoriyalardan foydalanishlarini qo'llab-quvvatlashlari kerak. Misol uchun, o'qituvchilar o'z fanlari bo'yicha ochiq ta'lim resurslarini tavsiya qilib, o'quvchilarga mustaqil tarzda uy sharoitida bilimlarini chuqurlashtirish imkoniyatini yaratishlari mumkin.

- Uy va maktab hamkorligini mustahkamlash: Oila – informal ta'limning muhim markazlaridan biri. Shuning uchun maktablar ota-onalar bilan hamkorlikni rivojlantirib, oilaviy o'qish va uy vazifalarini tashkil qilish bo'yicha qo'llanma va tavsiyalar ishlab chiqishlari zarur. Misol uchun, ota-onalarga bolalari bilan birgalikda amalga oshirishlari mumkin bo'lgan kichik ilmiy loyihalar yoki tajribalar tavsiya etilishi mumkin. Bu o'quvchilar bilimini oshirish bilan birga, ota-onalarning pedagogik ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

- Jamiyat va madaniy resurslardan foydalanish: O'quv jarayonini maktab va universitet binolaridan tashqariga chiqarib, madaniy muassasalar – muzeylar, kutubxonalar, teatrlar va tarixiy obidalar bilan hamkorlik qilish orqali o'quvchilarda fanga bo'lgan qiziqish va chuqur tushuncha shakllantirilishi mumkin. Misol uchun, tarix fanidan o'rganilgan mavzularni muzeylarga ekskursiyalar orqali mustahkamlash yaxshi natija beradi. Bundan tashqari, mahalliy jamoat o'quv markazlari (CLC) bilan hamkorlik o'rnatilib, yoshlarning turli to'garaklarda qatnashishi rag'batlantirilishi mumkin.

- Baholash va rag'batlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: Informal ta'lim jarayonida olingan bilim va ko'nikmalarni baholash va e'tirof qilishning yangi usullarini ishlab chiqish zarur. Masalan, maktablarda innovatsion loyihalar tanlovi yoki mustaqil o'qish nominatsiyalarini tashkil qilish mumkin. Oliy ta'lim muassasalarida esa talabalar tomonidan mustaqil ravishda erishilgan onlayn sertifikatlar yoki kurslar diplomlarini akademik kredit sifatida tan olish amaliyotini (RPL – oldindan o'zlashtirilgan bilimlarni tan olish) joriy qilish tavsiya etiladi. Bu esa o'quvchilarni mustaqil o'qishga rag'batlantirib, rasmiy va informal ta'lim o'rtasidagi farqni kamaytiradi.

Yuqorida keltirilgan tavsiyalarni O'zbekistonda bosqichma-bosqich amalga oshirish mumkin. Ushbu jarayonda pedagoglarning malakasini oshirish va ularning informal ta'limning ahamiyatini anglashlarini ta'minlash muhimdir. Shu orqali ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari – o'quvchilar, ota-onalar va o'qituvchilar birgalikda yangi pedagogik madaniyatni shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Xulosa. Yuqorida keltirilgan tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Informal ta'limning zarurati va imkoniyatlari: Globallashuv sharoitida ta'lim jarayoni faqat maktab darsliklari bilan cheklanib qolmaydi. O'quvchilarning sinfdan tashqaridagi mustaqil o'qishi, turli axborot manbalaridan foydalanishi va hayotiy tajribalar orqali bilim olishlari zamonaviy ta'limning muhim qismiga aylangan. Ushbu maqolada ilgari surilgan manbalar orqali tasdiqlangani kabi, informal ta'lim o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish samaradorligi va qiziqishini oshiradi hamda ularda global dunyoga moslashish qobiliyatini shakllantiradi.
2. Rasmiy va informal ta'lim integratsiyasi masalasi: Informal ta'limning afzalliklarini tan olish bilan birga, uni rasmiy ta'lim bilan integratsiyalash muammosi hal qilinishi zarur bo'lgan dolzarb vazifa sifatida qolmoqda. Hozirgi o'quv dasturlari va baholash tizimlari asosan rasmiy ta'lim natijalariga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarning darsdan tashqari faoliyatlari ko'pincha e'tibordan chetda qolmoqda. Mazkur maqolada keltirilgan tavsiyalar orqali bu muammoni bosqichma-bosqich yechishga harakat qilinadi.
3. O'zbekistonda informal ta'lim: amaliyot va istiqbol: O'zbekiston ta'lim tizimi so'nggi yillarda faol islohotlar davrini boshdan kechirmoqda. Mamlakatimizda yangi qonun va me'yoriy hujjatlar orqali hayot davomida ta'lim olish, kattalar ta'limi va informal ta'limning muhimligi tan olingan. Bu esa davlat darajasida to'g'ri yo'nalish belgilanganligini ko'rsatadi. Ammo amaliy jihatdan hali ko'p vazifalar bajarilishi kerak: pedagoglarning malakasini oshirish, ta'lim infratuzilmasini rivojlantirish (kutubxonalar, axborot-resurs markazlari, onlayn platformalar) va ijtimoiy sherikliklarni mustahkamlash zarur. O'zbekiston o'zining tarixiy va madaniy an'analariga tayangan holda (masalan, usta-shogird an'anasi yoki norasmiy guruhli o'qish amaliyotini tiklash orqali) informal ta'limni rivojlantirishi mumkin.

4. Ilmiy ahamiyat va kelajakdagi tadqiqotlar uchun tavsiyalar: Ushbu tadqiqot natijalari pedagogika nazariyasi va amaliyoti kesimida muhimdir. Maqolada ta'lim jarayonini yaxlit (holistik) tushunish zarurligi, ya'ni rasmiy va informal ta'limni bir butun sifatida qarash kerakligi asoslandi. Kelajakda amalga oshiriladigan tadqiqotlar uchun quyidagi yo'nalishlar taklif etiladi: o'quvchilarning informal o'rganish tajribalarini empirik o'rganish, informal ta'limning ta'lim natijalariga ta'sirini statistik tahlil qilish va pedagog kadrlar malakasini oshirish jarayonida informal uslublarni qo'llash bo'yicha eksperimental tadqiqotlar o'tkazish. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar asosida shakllangan yangi informal ta'lim platformalarining samaradorligini baholash ham istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, informal ta'limdan foydalanish nafaqat pedagogik muammo, balki katta imkoniyatlar manbai hamdir. To'g'ri strategiya va siyosat bilan O'zbekiston ta'lim tizimi jahon standartlariga javob beradigan, raqobatbardosh va innovatsion tizimga aylanish imkoniyatiga ega. Ushbu tadqiqot esa ana shu jarayonga kichik, ammo muhim hissa sifatida qaralishi mumkin.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Furdyk, M. (2012, June 26). Informal Learning for a Better World. Getting Smart. <https://www.gettingsmart.com/2012/06/26/informal-learning-better-world/>
2. Rogers, A. (2014). The Classroom and the Everyday: The Importance of Informal Learning for Formal Learning. *Investigar em Educação*, II(1), 7-26. https://www.researchgate.net/publication/311419581_The_Classroom_and_the_Everyday_The_Importance_of_Informal_Learning_for_Formal_Learning_1
3. Johnson, M., & Majewska, D. (2022). Formal, non-formal, and informal learning: What are they, and how can we research them? Cambridge University Press & Assessment – Research Report. <https://www.cambridgeassessment.org.uk/Images/665425-formal-non-formal-and-informal-learning-what-are-they-and-how-can-we-research-them-.pdf>
4. DVV International. (2020, oktabr). Катта ёшдагиларни ўқитиш ва таълим бериш биринчи бор “Таълим тўғрисида”ги янги қонунга киритилди. <https://www.dvv-international-central-asia.org/uz/uzbekiston/jangiliklar/detail/adult-learning-and-education-included-into-a-new-law-on-education-in-uzbekistan>
5. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi “Ta'lim to'g'risida”gi Qonun. O'RQ-637-son. <https://lex.uz/docs/-5013007>
6. UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL). (2015). Community Learning Centres, Uzbekistan – LitBase (Effective Literacy and Numeracy Practices Database). Hamburg: UIL. <https://www.uil.unesco.org/en/litbase/community-learning-centres-uzbekistan>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).